Qabul qilindi: 22-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 28-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 06-noyabr 2026-yil

O‘QITUVCHILARNING KASBIY FAOLIYATINI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BAHOLASH MEZONLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Berdimuratova Dilnura Rahmatillayevna

Osiyo xalqaro universiteti MM13-P-25 guruh 2-kurs magistri

Annotatsiya. Mazkur tezisda o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini kompetensiyaviy yondashuv asosida baholash tizimini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchining nafaqat fan bo‘yicha bilimga ega bo‘lishi, balki ushbu bilimlarni pedagogik vaziyatlarda samarali qo‘llay olishi, zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanishi, o‘quvchilar bilan samarali kommunikativ munosabat o‘rnatishi, ta’lim jarayonini rejalashtirishi va natijalarni obyektiv baholashi muhimligi asoslangan. Maqolada pedagogik kompetensiyalarning asosiy tarkibiy qismlari, ularni baholash mezonlari va indikatorlari tahlil qilinib, o‘qituvchi faoliyatini baholashda aniqlik, shaffoflik, xolislik, izchillik va amaliy yo‘naltirilganlik tamoyillarining ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, kompetensiyaviy baholash natijalaridan o‘qituvchining kasbiy rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashda foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik faoliyat, o‘qituvchi kompetensiyasi, baholash mezonlari, kasbiy rivojlanish, pedagogik mahorat, ta’lim sifati, baholash indikatorlari.

Abstract. This article explores the theoretical and practical aspects of developing a system for assessing teachers’ professional activities based on a competency-based approach. It substantiates the importance of not only teachers’ subject-matter knowledge but also their ability to effectively apply this knowledge in pedagogical situations, use modern educational technologies, establish effective communication with students, plan the educational process, and objectively assess learning outcomes. The article analyzes the main components of pedagogical competencies, as well as the criteria and indicators for their

assessment. It also highlights the importance of accuracy, transparency, objectivity, consistency, and practical orientation in evaluating teachers’ professional activities. In addition, the article examines the possibilities of using the results of competency-based assessment to determine directions for teachers’ professional development.

Keywords: competency, competency-based approach, pedagogical activity, teacher competence, assessment criteria, professional development, pedagogical mastery, quality of education, assessment indicators.

Аннотация. В данной статье освещены теоретические и практические аспекты формирования системы оценки профессиональной деятельности учителей на основе компетентностного подхода. Обоснована важность не только наличия у учителя предметных знаний, но и способности эффективно применять эти знания в педагогических ситуациях, использовать современные образовательные технологии, устанавливать эффективные коммуникативные отношения с учащимися, планировать образовательный процесс и объективно оценивать его результаты. В статье анализируются основные структурные компоненты педагогических компетенций, критерии и индикаторы их оценки, а также раскрывается значение принципов точности, прозрачности, объективности, последовательности и практической направленности при оценивании деятельности учителя. Кроме того, рассматриваются возможности использования результатов компетентностного оценивания для определения направлений профессионального развития учителя.

Ключевые слова: компетенция, компетентностный подход, педагогическая деятельность, компетентность учителя, критерии оценивания, профессиональное развитие, педагогическое мастерство, качество образования, показатели оценивания.

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o‘qituvchining kasbiy faoliyatiga qo‘yiladigan talablarning mazmunini tubdan o‘zgartirmoqda. Ta’lim jarayonining raqamlashtirilishi, yangi pedagogik texnologiyalarning joriy etilishi, o‘quvchilarning individual ehtiyoj va qobiliyatlariga e’tiborning kuchayishi o‘qituvchidan yuqori darajadagi kasbiy kompetentlikni talab etmoqda. Shu sababli pedagogning faoliyatini

faqat uning egallagan nazariy bilimlari yoki dars o‘tish jarayonini kuzatish asosida baholash yetarli emas. “…o‘qituvchining samaradorligi o‘quvchida bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni shakllantira olish darajasi bilan belgilanadi”.[1] Zamonaviy baholash tizimida o‘qituvchining kasbiy kompetensiyalarini kompleks ravishda aniqlash, uning amaliy faoliyatdagi natijalarini tahlil qilish va rivojlanish ehtiyojlarini belgilash muhim vazifalardan biridir. Bunda kompetensiyaviy yondashuv o‘qituvchi faoliyatini baholashning samarali metodologik asosi sifatida namoyon bo‘ladi.

Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy xususiyati shundaki, unda pedagogning bilimga egaligi bilan bir qatorda, mazkur bilimlarni real pedagogik vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyati ham baholanadi. Ya’ni, “o‘qituvchi nimani biladi?” degan savol bilan bir qatorda “o‘qituvchi o‘z bilimini qanday qo‘llaydi?”, “o‘quvchilarning ta’limiy ehtiyojlariga qanday javob beradi?” va “pedagogik faoliyatini qanday takomillashtiradi?” kabi savollarga ham e’tibor qaratiladi.

Kasbiy kompetensiya o‘qituvchining o‘z kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malaka, tajriba, qadriyat va shaxsiy sifatlarning o‘zaro uyg‘unligini ifodalaydi. Kompetensiyaviy yondashuvda pedagogik faoliyatning natijasi alohida ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini quyidagi tarkibiy qismlar orqali ifodalash mumkin:

1. Fan-metodik kompetensiya – o‘qituvchining o‘z fanini chuqur bilishi, fan mazmunini o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos ravishda yetkazib bera olishi.

2. Pedagogik-psixologik kompetensiya – o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish, individual yondashuvni amalga oshirish va ta’lim jarayonida qulay psixologik muhit yaratish qobiliyati.

3. Kommunikativ kompetensiya – o‘quvchilar, ota-onalar, hamkasblar va boshqa ta’lim subyektlari bilan samarali muloqot o‘rnatish qobiliyati.

4. Raqamli kompetensiya – raqamli vositalar, elektron ta’lim resurslari va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan pedagogik maqsadlarda foydalanish.

5. Baholash kompetensiyasi – o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini belgilangan mezonlar asosida obyektiv baholash hamda baholash natijalaridan ta’lim jarayonini takomillashtirishda foydalanish.

6. Refleksiv kompetensiya – o‘z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, yutuq va kamchiliklarini aniqlash hamda kasbiy rivojlanish strategiyasini belgilash qobiliyati.

Mazkur kompetensiyalar bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ularning uyg‘unligi o‘qituvchining kasbiy faoliyat samaradorligini belgilaydi. “Ta’lim mazmunini yangilash va ta’lim sifatini oshirishning muhim kontseptual qoidalaridan biri sifatida oliy ta’lim muassasalarida professional mutaxassis tayyorlashga kompetensiyaga asoslangan yondashuv joriy qilingan. Ushbu yondashuv kontseptsiyasi “natijadan” shakllanadigan ta’lim mazmunini talqin qilish mafkurasini o‘z ichiga oladi. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv – bu professional mutaxassisni samarali tayyorlashni ta’minlaydigan nazariy bilimlar, ko‘nikmalar, qobiliyatlar, kasbiy ahamiyatga ega va shaxsiy fazilatlarning optimal nisbati asosida kompetensiya va malakalarni shakllantirishga qaratilgan uslubiy, paradigmatik tarkibiy qismlarning majmui hisoblanadi”. [2;14]

Kompetensiyalarga yo‘naltirilgan baholash tizimining samaradorligi, avvalo, baholash mezonlarining to‘g‘ri ishlab chiqilishiga bog‘liq. Mezon pedagogning ma’lum bir kasbiy kompetensiyani qay darajada namoyon eta olayotganini aniqlash imkonini berishi kerak. O‘qituvchining kasbiy faoliyatini baholashda bir qator muhim tamoyillarga amal qilish talab etiladi.

1. Baholash mezonlari o‘qituvchi uchun tushunarli va bir ma’noli bo‘lishi kerak. Har bir kompetensiya bo‘yicha qanday faoliyat yoki natija kutilayotganligi oldindan belgilanishi maqsadga muvofiq.

2. Baholash tartibi, mezonlari, indikatorlari va natijalarni aniqlash usullari pedagoglarga ochiq bo‘lishi lozim. Bu baholash jarayoniga bo‘lgan ishonchni mustahkamlaydi.

3. Baholash shaxsiy munosabat yoki subyektiv qarashlarga emas, balki aniq dalillar va kuzatiladigan faoliyat natijalariga asoslanishi kerak.

4. O‘qituvchining kasbiy faoliyati faqat bir ko‘rsatkich orqali emas, balki o‘zaro bog‘liq bir nechta kompetensiyalar majmui asosida baholanishi zarur.

5. Baholashning asosiy maqsadi faqat pedagogni nazorat qilish emas, balki uning kasbiy rivojlanishiga ko‘maklashishdan iborat bo‘lishi lozim.

6. Baholashda o‘qituvchining real pedagogik vaziyatlardagi faoliyati, darsni tashkil etishi, o‘quvchilar bilan ishlashi va ta’lim natijalariga erishishi hisobga olinishi kerak.

Kompetensiyaviy baholash tizimida birgina baholash vositasidan foydalanish to‘liq va obyektiv natija bermasligi mumkin. Shu sababli turli metodlarning uyg‘unlashuvi maqsadga muvofiq. Jumladan, quyidagi vositalardan foydalanish mumkin.

- dars kuzatuvi;
- pedagogik faoliyat portfoliolarini tahlil qilish;
- o‘z-o‘zini baholash;
- hamkasblar tomonidan baholash;
- metodik ishlarni ekspertizadan o‘tkazish;
- pedagogik vaziyatlar asosidagi topshiriqlar;
- o‘quvchilar fikr-mulohazalarini tahlil qilish;
- kasbiy rivojlanish faoliyatini o‘rganish;
- amaliy topshiriqlar;
- suhbat va refleksiv tahlil.

Masalan, o‘qituvchining raqamli kompetensiyasini aniqlashda faqat nazariy testdan foydalanish yetarli emas. Pedagogning dars jarayonida raqamli vositalarni qanday tanlashi, ulardan ta’lim maqsadiga muvofiq foydalana olishi va o‘quvchilarning faoliyatini tashkil etishdagi samaradorligi ham kuzatilishi lozim. Xuddi shuningdek, kommunikativ kompetensiyani baholashda o‘qituvchining nazariy bilimidan ko‘ra, o‘quvchi bilan muloqot qilishi, savollarga munosabati, fikr-mulohaza bildirishi va nizoli vaziyatlarni pedagogik jihatdan to‘g‘ri boshqara olishi muhimroq amaliy ko‘rsatkich sifatida qaraladi.

Baholash jarayonining yakuniy natijasi faqat ball yoki daraja bilan cheklanib qolmasligi kerak. Eng muhim jihat – olingan natijalarni o‘qituvchining keyingi kasbiy

rivojlanishi uchun amaliy vositaga aylantirishdir.

Buning uchun baholash yakunida pedagogning kuchli jihatlari, rivojlantirilishi zarur bo‘lgan kompetensiyalari va ular bo‘yicha tavsiya etiladigan rivojlanish yo‘nalishlari aniqlanishi mumkin. Masalan, darsni rejalashtirish kompetensiyasi yetarli darajada shakllangan, biroq raqamli pedagogika bo‘yicha rivojlanish ehtiyoji mavjud bo‘lgan o‘qituvchi uchun individual kasbiy rivojlanish rejasi ishlab chiqilishi mumkin. Ushbu rejada malaka oshirish kurslari, metodik seminarlar, hamkasblar tajribasini o‘rganish, ochiq darslar va mustaqil ta’lim faoliyati kabi yo‘nalishlar belgilanishi mumkin. Shu tariqa baholash “nazorat qilish” vositasidan “rivojlantirish” mexanizmiga aylanadi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini kompetensiyaviy yondashuv asosida baholash zamonaviy ta’lim sifatini ta’minlashning muhim omillaridan biridir. Bunday yondashuv pedagogning faqat nazariy bilimlarini emas, balki ularni amaliy pedagogik faoliyatda qo‘llay olish qobiliyatini ham kompleks ravishda aniqlash imkonini beradi.

Kompetensiyaviy baholash tizimida fan-metodik tayyorgarlik, pedagogik mahorat, kommunikativ qobiliyat, raqamli kompetensiya, baholash savodxonligi, refleksivlik va uzluksiz kasbiy rivojlanishga intilish kabi jihatlarning o‘zaro uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Baholash mezonlari aniq, shaffof, xolis, kuzatiladigan va amaliy faoliyat bilan bog‘langan bo‘lishi lozim. Shu bilan birga, baholash natijalari pedagogning kasbiy faoliyatini cheklash yoki faqat nazorat qilish vositasi sifatida emas, balki uning individual rivojlanish ehtiyojlarini aniqlash va pedagogik mahoratini takomillashtirish mexanizmi sifatida qo‘llanilishi zarur. Umuman olganda, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan baholash tizimini takomillashtirish o‘qituvchining kasbiy salohiyatini muntazam rivojlantirish, ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish va ta’lim sifatini yaxshilash uchun metodik asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the Implementation of Sustainable Development Goal 4. Paris: UNESCO, 2016.

2. Maxsudov P.M. Kompetentli yondashuv asosida bo‘lajak professional ta’lim o‘qituvchisini pedagogik faoliyatga tayyorlash texnologiyasini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. — Toshkent, 2025.

3. Shulman L. S. Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching // Educational Researcher. 1986. Vol. 15, No. 2

4. Yusupov N.B. Kompetensiyaviy yondashuv asosida o‘quvchilarni virtual ta’lim vositasida kasbiy faoliyatga tayyorlash metodikasini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo‘yicha PhD dissertatsiyasi avtoreferati. — Toshkent, 2024.

5. Xusenova S.B. Bo‘lajak pedagoglarni kompetensiyaviy yondashuv asosida sinf rahbari faoliyatiga tayyorlash texnologiyasini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo‘yicha dissertatsiya avtoreferati. — Toshkent, 2026

